

Департамент освіти Вінницької міської ради

Міський методичний кабінет

ШКОЛА
МОЛОДОГО ВЧИТЕЛЯ
(ПОЧАТКОВА ШКОЛА
ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО)

Квітень 2012 р.
Вінниця

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ ПО ДЕКОРАТИВНОМУ МИСТЕЦТВУ

Відповідно до програми, у початковій школі діти навчаються розуміти принципи декоративного оформлення утилітарних предметів, складати візерунки й орнаменти.

Виконуючи завдання з цієї теми, кожен учень обов'язково повинний знати, де можуть бути використані результати його праці. Нерідко вчитель пропонує дітям скласти орнамент із листів у смузі. Учні виконують роботу, учитель ставить оцінки, звертаючи увагу в основному на ритм, точність виконання малюнка й акуратність розфарбування. Потім спільно починають придумувати, де б використовувати складений орнамент.

Такі завдання не розвивають у дітей розуміння особливостей декоративного мистецтва, мало сприяють формуванню їхнього художнього смаку.

Будь-яке завдання по декоративному мистецтву повинне бути конкретним. Даючи завдання виконати візерунок, учитель повинен пояснити, для чого він призначається. Якщо для тканини, то для якої саме. Це змусить учнів продумати і визначити загальний художній образ речі.

З декоративного мистецтва діти із задоволенням виконують різноманітні цікаві завдання. Наприклад, в I-II класах широко використовується завдання "накрити на стіл", тобто підібрати красиве колірне сполучення для скатертини і чашки або іншого якого-небудь посуду (жовта скатертина і чорна вазочка; ясно-зелена скатертина і коричнева чашка; ясно-жовта скатертина – оливкова чашка з чорною ручкою і чорною смужкою і т.д.).

Крім тренування в підборі красивого колірною сполучення, на цьому уроці діти вчаться робити і композиції (якщо вибір кольорового папера досить різноманітний, завдання виконується способом аплікації).

Для II й III класів задачу можна ускладнити, збільшивши кількість предметів (дві чашки і чайник, вазочка і склянка), запропонувавши прикрасити їхніми візерунками або орнаментами. Колірну гаму візерунка краще обмежити одним-двома квітами (наприклад, білим і чорним). Щоб урок пройшов більш успішно, бажано використовувати як наочний матеріал чашки, вазочки, чайники різних форм. Посуд замальовують з натури, потім переводять малюнок на кольоровий папір, вирізують і

компонують на листі. Візерунки варто малювати після того, як "посуд" наклеєний на "скатертину".

Візерунки й орнаменти утворюють самостійну область декоративного мистецтва. Візерунок припускає вільну композицію всіх елементів, орнамент вимагає дотримання ритмічного чергування.

За програмою учні знайомляться з принципами складання орнаменту. Однак при цьому приділяється мало уваги вивченню ритму – основі орнаменту. Усі виконані завдання звичайно відрізняються елементами (листя, ягоди, квіти, тварини), але по ритму вони однакові. З багатими можливостями ритмічного рішення робіт треба знайомити дітей уже з I класу. Для цього слід на класній дошці показати різні ритмічні рішення орнаменту. Роблять це в такий спосіб: вирізують з паперу листки, геометричні форми, креслять на дошці смугу для майбутнього орнаменту і демонструють варіанти розташування й групування елементів. Обов'язково варто звертати увагу дітей на необхідність визначення ритму орнаменту. Після цього кілька людей складають способом аплікації на дошці свої ритмічні рішення.

Будь-який орнамент і візерунок має основний мотив. Цим мотивом, або елементом, можуть бути плями, геометричні форми, предмети навколишнього світу і т.д. Іноді прекрасно сполучаться кілька мотивів (квадрати і листочки, штрихи і метелики, будинки і люди).

В зображеннях, з яких складаються візерунки або орнаменти, не завжди легко впізнати предметні прототипи. Їхня форма, як правило, спрощена, а колір змінений.

Малюючи предмети з натури, ми намагаємося правильно передати їхньої пропорції, форму, обсяг, колір і т.д. Однак цей малюнок не можна помістити на тканину. Повторене сотні разів, зображення буде стомлювати зір, окремі деталі стануть непомітними, крім того, малюнок з натури не завжди можливо перенести на той або інший предмет. Матеріал завжди диктує умови, що визначають якість зображення. Наприклад, у поливній кераміці важко домогтися чіткості ліній і кольору, тому що фарби блищать і зливаються. Щоб зображення стало мотивом для візерунка або орнаменту, його необхідно творчо переробити, або стилізувати.

Декоративна обробка елемента візерунка обумовлена безліччю вимог. Насамперед необхідно враховувати призначенням предмета. Мотиви візерунка для оббивної тканини і для посуду вимагають різного рішення. Треба враховувати розміри речі, величину візерунка, повторюваність його елементів, умови його розглядання (на великій відстані, поблизу, тривале розглядання або швидкий погляд). Необхідно

враховувати й матеріал, на який буде нанесено візерунок. Папір для шпалер дає можливість ширше використовувати колір, передати мазок, тонкий штрих, а дерево обмежує ці можливості, зате дає інші – візерунок може бути випалений або виконаний методом інкрустації.

Декоративна обробка елементів візерунка складається у творчому узагальненні його форми, обсягу, кольору і здійснюється за визначеними, розробленими у декоративному мистецтві закономірностям. Переробляючи будь-яку природну форму, визначають її істотні ознаки. Так, наприклад, якщо ми вводимо у візерунок ялинку, варто передати звуження її до верхівки і характерний малюнок галузей. Ялинка може бути зображена по-різному, але подібність буде забезпечена.

Якщо ми хочемо для візерунка використати гілку горобини, варто врахувати характер листиків, форму пензликів-грон і ягід. Відбираючи, істотне, ми тим самим вирішимо питання, що можна відкинути. Декоративна обробка елемента візерунка завжди передбачає деяку схематизацію.

При підборі малюнка для орнаменту часто застосовуються симетричні зображення. Дуже важливо ознайомити учнів початкових класів із симетричною побудовою елементів візерунка. У процесі роботи над подібного роду зображеннями діти тренують око, точність руки, здобувають образотворчі навички.

Однак симетричне рішення елемента візерунка не є єдино можливим. Можна виконати мотив візерунка асиметрично, і це не буде позбавленим своєрідної принадності і декоративної виразності.

Нарешті, при декоративній обробці елементів можна сполучити принципи симетрії й асиметрії. Наприклад, листики горобини зображують симетрично, а грона ягід – асиметрично.

Необхідно також визначити, чи буде малюнок об'ємним або площинним. У багатьох візерунках і орнаментах квіти, тварини, дерева зображуються плоскими, але якщо ми хочемо передати обсяг, то повинні зробити це так само узагальнено й умовно. Дається, наприклад, тільки світло і тінь, без півтіні; або обсяг позначається декількома штрихами за формою. Необхідно скомпонувати і колірне рішення візерунка. Воно може бути різним в залежності від предмета, на який, буде нанесений візерунок. Звичайно всі новачки, що приступають до колірної обробки декоративного елемента візерунка, намагаються зберегти реальні кольори. Наприклад, зелена ялина і коричневий стовбур; зелені листи, коричневі гілки і червоні ягоди горобини. Таке спрощення приводить до того, що колірне сполучення стає грубим, примітивно відтворюючого кольору природи, без обліку основної задачі оформлення речі. Та й по суті ця колірна гама дуже далека від реальної, тому що з неї виключається все багатство відтінків, що ми спостерігаємо в дійсності.

При колірному рішенні елементів візерунка потрібно вибирати красиві сполучення, хоч і далекі від реальних квітів, але вдало реалізуючий загальний задум оформлення (наприклад, жовтогарячі і блакитні зайчата на фланелі, призначеної для дитячих повзунків, або чорні, коричневі і піскові квіти на сірому тлі оббивної тканини).

В орнаменті декоративні елементи розташовуються у визначеному порядку, або ритмі. Приклад найбільш простого ритму – рівномірне повторення того самого елемента. Трохи ускладнюється ритм, коли зображення повторюється через інтервал (наприклад, жолудь – порожня клітка, знову жолудь і т.д.).

Орнамент може складатися з декількох елементів: чашка, чайник або квітка, листок, метелик. Чергування цих елементів може бути

найрізноманітнішим: повторення одного предмета за іншим; повторення з пропуском, через клітку; угруповання елементів.

Орнаментом зі складним ритмом у початковій школі приділяють менше увагу, однак самі діти часто складають їх, і вчитель тому повинен знати його особливості.

При ритмічній організації елементів орнаменту широко користуються систематичною побудовою, але останнім часом широко застосовуються декоративні композиції, складені за принципом вільного ритму й асиметрії. Тут елементи організуються не в чітко визначеній послідовності, але все-таки зберігають якийсь загальний ритм.

Декоративні композиції, що вивчаються в початковій школі, можна розділити на три групи: орнаменти у смузі: візерунки, розташовані в якій-небудь замкнутій фігурі (квадраті, колі, трикутнику); безмежні візерунки (візерунок для тканини, шпалери).

Найбільш простим є орнамент у смузі. Його малюють у визначеній послідовності; від загального до частки. Спочатку намічають верхню і нижню границі смуги, потім неї поділяють на рівні частини, у кожній частині поміщають елементи орнаменту.

Візерунок, призначений для квадрата або кола, необхідно складати з урахуванням заданої форми.

Молодших школярів знайомлять з декількома композиційними

схемами для візерунків у квадраті і колі.

Найпростіша схема – візерунок-кайма. Цей прийом часто комбінується з оформленням центра квадрата або кола. Квадрат можна оформити за діагональною схемою, а коло – по діаметрах. Композиція візерунка може бути побудована, виходячи з розподілу кола і квадрата на чотири частини, причому в кожен частину вписується елемент візерунка. Можливі різні комбінації з цих композиційних схем, наприклад, облямівка і діагональне рішення квадрата й ін. Для оформлення квадрата і кола використовують візерунки і вільний ритм.

Послідовність складання візерунків у замкнутих фігурах – від схеми до деталей. Якщо обрано діагональне рішення квадрата, спочатку намічають діагоналі, а потім прорисовують елементи орнаменту. Якщо коло оформлюється розподілом на частині, спочатку проводять вертикальні і горизонтальні діаметри, а потім будують візерунок.

Візерунок або орнамент, який можна продовжити в усі сторони, називається безмежними. Він має дві основні композиційні схеми: сітчасту і вільну.

Сітчастий орнамент складається із сітки й елементів, розташованих в осередках. За характером сітки він може бути з прямокутною, трикутною і ромбовидною основою. Щоб правильно побудувати сітчастий візерунок, його елементи вписують у заздалегідь намічену сітку.

Візерунок без сітчастої основи будується за принципом вільного заповнення площини плямами, штрихами, зображеннями предметів. На перший погляд візерунок вільного ритму здається найпростішим. Однак це не так. Композиція подібного візерунка вимагає від складальника великої культури в старанності. Адже вільний ритм має свої закономірності рівноваги плям, ліній і т.п. При удаваній простоті скомпонувати його складніше.

Візерунок вільного ритму будується відразу по всій площині листа, виходячи з загальної його довжини.

Жваво і результативно проходять в II-I класах уроки по оформленню візерунками посуду. Учитель приносить у клас комплект посуду (чашку, блюдо, молочник і кухоль) і пропонує дітям скласти для нього візерунок. Діти змальовують з натури посуд і прикрашають його. Візерунок може бути стрічковим, вільного ритму й ін., в залежності від того, який розділ декоративного малювання проробляється. Важливо, щоб дитина придумала його для даної форми і мала можливість подивитися, як виглядає посуд, прикрашений за його задумом.

Розглянемо кілька типів завдань по складанню візерунків. В II й III

класах практикуються завдання по складанню візерунків для об'ємних предметів. Перед класом ставиться кілька предметів (чашок, глечиків і ін.). При оформленні необхідно перед дітьми ставити задачу створення визначеного образу. У деяких школах діти розписують тарілки, зроблені з пап'є-маше або з білої пластмаси. Потрібну форму можна вирізувати з папера. Усе це наближає дітей до задач декоративного малювання і досить корисно.

В II класі учні отримують початкові знання про декоративно-прикладне мистецтво: виділяється окремий розділ на його вивчення: тлумачиться зміст терміну «декоративно-прикладне» мистецтво, діти вчать робити декоративні узори способом примакування, схожим на техніку петриківського розпису, малювати узори-бігунці, прикрашати такими узорами посуд, стіни хат, наслідуючи народних майстрів; на уроках ліплення ознайомлюються з українською народною іграшкою і роблять свищиків. Крім того на інших уроках роботи народних майстрів використовуються, як зразки – на одному з уроків учні вчать малювати півня і розглядають малюнок виконаний у техніці петриківського розпису, а на наступному вже самі малюють декоративних птахів. Також на уроці при роботі з глиною, як приклад, використовується українська дерев'яна іграшка.

В III класі учні поглиблюють свої знання про декоративно-прикладне мистецтво, зокрема детальніше ознайомлюються з окремими його видами, засвоюють поняття «орнамент», «ритм»; отримують початкові навички техніки петриківського розпису, оволодівають чотирма основними типами мазків техніки, малюють декоративні тарілки, декоративних звірів, розглядають декоративні рослинні панно народних майстрів та створюють власні. Також поглиблюють свої знання про кераміку, гончарське ремесло, про історію української народної іграшки, вчать робити з глини посуд, баранців, коників.

Малювання не тільки дає учнем основи графічної грамоти, але і сприяє розвиткові творчих здібностей. Особливо ефективно розвиваються творчі здібності учнів на уроках декоративного малювання.

Істотним моментом у декоративному малюванні є момент художності, тобто те, наскільки учень зуміє уловити красиве в природі і використовувати у своїй композиції. У зв'язку з цим велике виховне значення має показ зразків народних орнаментів. Розглядаючи і вивчаючи візерунок свого народу, учень починає розуміти красу сполучення різних форм і фарб, гармонійну єдність малюнка і кольору. Його захоплює, як художник простими і лаконічними засобами домагається незвичайної виразності. У дитини починає народжуватися

творча ініціатива, він хоче спробувати свої сили, щоб так само, використовуючи прості форми, створити красивий візерунок. Усе це привчає дітей до творчої діяльності.

Завершують роботи з декоративного малювання завдання на складання ескізів декоративного оформлення, графічних робіт із уведенням шрифту, а також на оформлення школи.

Складаючи композицію візерунка, орнаменту для декоративного оформлення об'єкту, кожен учень прагне якнайкраще розташувати (скомпонувати) зображення на площині, яскравіше, барвистіше розфарбувати свій малюнок. Усе це сприяє розвитку художнього смаку і естетичних почуттів.

Методист з предметів естетичного циклу О.В.Подліська

